

MARIA MIRELA PODUȚ¹, ROMÂNIA

Interviu cu doamna Georgeta Iuga. O viață dedicată culturii și artei populare

Georgeta Maria Iuga promovează cultura populară maramureșeană de aproximativ 50 de ani, ocupându-se îndeosebi de arta populară și promovarea meșterilor populari, ea însăși aparținând acestei categorii aparte prin icoanele pe care le pictează în stil maramureșean

Georgeta Iuga; foto: Marius MARIAN

¹ Etnolog, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale „Liviu Borlan” Maramureș.

tradițional. Icoanele sale sunt expuse în muzee și colecții din Anglia, Franța, SUA, Elveția, Austria și România. Pentru meritele sale deosebite în acest domeniu a primit și distincția de Ambasador al Turismului Maramureșean. A fost căsătorită cu Dumitru Iuga (fost director la Casa Creației Populare, actualul Centru Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale „Liviu Borlan” Maramureș).

- *Am aflat că nu sunteți din Maramureș dar ați devenit maramureșeancă...*
- Sunt „zinitură”. Eu am făcut un dublu mariaj, m-am căsătorit cu Dumitru și m-am căsătorit cu Maramureșul. Deci ăsta este secretul.
- *Când ați venit în Maramureș?*
- M-am stabilit aici în '74-'75. De loc sunt din Sighișoara, de fapt de la Albești, un sat de lângă Sighișoara, județul Mureș.
- *Cum l-ați cunoscut pe domnul Iuga?*

Dumitru Iuga; foto: Arhiva C.J.C.P.C.T „Liviu Borlan” Maramureș

- Asta-i o poveste lungă. Eu lucram ca ghid pe litoral, eram studentă și trebuia să-mi câștig banii de studenție sau de întreținere și atunci lucram ca ghid pe litoral, ghid-interpret. Când am fost în penultimul an de facultate, m-au condiționat să lucrez și cu cei de la Securitate și atunci am refuzat și dacă am refuzat, nu am mai putut nici lucra și aveam o prietenă, prietena cea mai bună care era logodită cu cineva din Maramureș. Am lucrat pe combină, am adunat grâu, mi-am câștigat bani și am venit în Maramureș. Nu știam nimic despre Maramureș. Atât știam că maramureșenii sunt ăia care veneau la noi și coseau iarba și nu coseau bine, adunam după ei și întotdeauna eram foarte supărată. Și am adunat mult după fân cosit de maramureșeni și eram nemulțumită foc.

În prima mea întâlnire cu Maramureșul, m-am dus la Săliște, la rudele logodnicului prietenei mele. Era undeva lângă Biserica „Nistoreștilor”, am ajuns dimineața. Am stat să se lumineze de ziuă, ne-am dus la familia Chiș și de acolo ne-am împărțit. Eu m-am dus în turnul Bisericii „Nistoreștilor”. E foarte interesant cum în viață sunt momente cruciale. Am stat acolo până la amiază când toată lumea m-a dat dispărută. Am stat și m-am gândit ce fel de oameni sunt maramureșenii, uitându-mă la cimitir și la împrejurimi. Și am fost foarte uluită, la noi cimitirul de exemplu e foarte ordonat, îngrijit, aici totul e lăsat mai natural și atunci am ajuns la niște concluzii intuitive despre Maramureș, pe care după aceea, după ani și ani de studiu mi le-am confirmat. A fost foarte interesant momentul. Atunci l-am cunoscut și pe Iuga, mi s-a părut interesant. Pe vremea respectivă lucra la Casa de Creație.

- *Facultatea unde ați făcut-o?*

- La București, Facultatea de Istorie. Pentru licență mi-am ales ca temă ceva din istoria Japoniei. În final nu mi-au acceptat propunerea. Pe urmă am ales Frederick Barabrossa, fiind sighișoreancă, știu nemțește bine. Dar în final am aflat că pot să fac și din etnografie teza de licență. Când am fost în Maramureș, ne-am plimbat cu bicicletele, am văzut mult din Maramureș pe bicicletă și mi s-au părut foarte interesante porțile. Așa am ajuns să îmi fac teza despre porțile maramureșene. I-am scris o scrisoare lui Iuga. El a zis că dacă vreau să cunosc Maramureșul să vin la Festivalul de la Sighet când va fi o sesiune de comunicări științifice. Dar în vara aceea eu nu lucrasem, nu aveam bani și atunci am vândut niște cărți, prima și ultima dată din viața mea când am vândut niște cărți, cărțile pentru mine au fost întotdeauna foarte importante. În final, m-am oprit la Sighișoara și am zis că nu mai merg. Mama mea, care era un om foarte înțelept, a zis: „Decât să stai cu noi și să te gândești acolo, mai bine du-te”. Anunțasem că nu mai merg, dar în cele din urmă m-am dus la Săliște, acolo îmi făcusem o grămadă de prieteni. Am făcut un Crăciun minunat la Săliște. Și m-am dus la Sighet, la Sesiunea de comunicări, erau dl Mihai Pop și mulți etnologi. Ei m-au luat pe teren și m-am împrietenit imediat cu Mihai Cupcea, Dumnezeu să-l odihnească, care a lucrat la Casa de Creație, cu Zubașcu, cu Gabi Ghiur, mai puțin cu Iuga. A fost o generație foarte interesantă. Și m-am dus cu ei pe sate. Am cunoscut echipele, am văzut ce făceau ei pe teren și am cunoscut oameni. Pe urmă mi-am ales ca temă poarta maramureșeană și am revenit în Maramureș. Atunci m-au ajutat foarte mult Sabin Șainelic, Dumnezeu să-l odihnească și pe el, pe cei de la muzeu, dl Nistor, cu Mihai Dăncuș am fost pe teren. Deci am mers din sat în sat cu rucsacul în spate și am

cunoscut oamenii și meșterii etc. Am scris teza de licență și așa l-am cucerit pe Iuga. A zis că am înțeles foarte bine Maramureșul. Ne-am căsătorit după aceea. În primul an am fost profesoară la Căvnic. În '74 s-a dat Legea Patrimoniului Cultural Național, în '75 s-au făcut încadrări la muzeu, la oficiul pentru patrimoniu cultural național, am dat concurs și am reușit la Muzeul județean Maramureș. Am fost muzeograf la patrimoniu. Atunci am cunoscut Maramureșul altfel. La patrimoniu făceam de toate, eu eram pe istorie, arheologie, dar făceam de toate. Și atunci am cunoscut Maramureșul în profunzime.

- *Făceați multe cercetări de teren?*

- Foarte multe, noi (împreună cu D. Iuga) eram oamenii terenului, când nu era unu, era celălalt sau eram chiar amândoi plecați pe teren.

- *Aveați reportofon?*

- Nu aveam, nu erau atunci pe vremea aceea. Noi făceam fișe. Oamenii făceau declarații pentru bunurile de patrimoniu. Noi mergeam pe teren și vedeam dacă sunt reale sau nu, făceam fișă de evidență, procese verbale, deci vedeam care sunt bunurile culturale mobile și imobile.

- *Și cu ocazia asta aflați și alte povești despre oamenii locului...*

- Evident, am făcut cercetare acolo. Am făcut șantiere la Mesteacăn, la Vălenii Șomcutei, Bogdan Vodă, Sarasău, mai multe... cercetare arheologică, în general.

- *Ați fost mai mult cu patrimonial cultural material?*

- Da, și imaterial evident. La un moment dat, după Revoluție, prin anii '90, mi-am dat seama că trebuie să învăț și altceva. Că nu știu destul ca să pun în valoare zestrea asta extraordinară a Maramureșului. Și atunci în '96 m-am prezentat la un concurs la Institutul Francez din București pentru a face un master în Management Cultural. A fost un master care s-a organizat pentru toate țările din Europa de Est și Europa Centrală, foste țări comuniste. Erau 7 oameni care s-au ales. Eu eram printre cei 7. La un moment dat, primesc un telefon, era secretara de acolo: „Dna. Iuga, nu vreți să faceți studiile la Dijon?” O persoană din Europa de Est a fost aleasă să facă studiile cu cei din Europa de Vest. Eram 2 grupe, Europa de Est și Europa de Vest. Și persoana aleasă am fost eu. În viață e bine să fii generos. La un moment dat a venit cineva la mine acasă, o doamnă care era profesoară, a zis că se simte foarte singură. Atunci i-am dat un îngerel. Și doamna aceea când a aflat că merg la Dijon mi-a scris că, dacă merg, casa ei îmi este deschisă. Cert este că anul acela m-a ajutat foarte mult. Tot ce am făcut cu meșterii populari, mai târziu de aici pornește, acolo am învățat. A fost foarte interesant masterul acesta, a fost pe patrimoniu, cum se poate valorifica patrimoniul cultural.

Încă nu știm să folosim bogăția asta teribilă pe care o avem. În anul 2000 au început să se facă proiecte europene și am făcut un proiect Euroart și l-am câștigat. De fapt, eu am învățat la Dijon cum se fac proiectele, am avut tutorele meu care m-a îndrumat. Ca să terminăm masteratul am făcut lucrare și nu toată lumea a trecut, colegul din Portugalia care era foarte bun arheolog la Evora, a trecut a doua oară. Am avut un tutore foarte bun care m-a învățat cum se fac proiectele. Am făcut diverse stadii de pregătire și în Franța și în Italia. Am învățat mult și despre patrimoniu.

Dumitru Iuga și-a dedicat mult timp viața pentru instituție, Centrul Creației Populare, și Maramureș, 30% a fost familia și 60% a fost Casa de Creație și Maramureșul, după părerea mea care e subiectivă, dar pentru el Maramureșul a fost foarte important. În '96 am pus bazele Fundației I.U.G.A., i-am zis Fundația social-culturală pentru democrație, identitate, unitate, acțiune și nu găseam un cuvânt pentru G și a venit Iuga acasă, statutul era deja scris, i-am spus uite ce am făcut, dar nu găsesc un cuvânt pentru G și atunci Iuga a zis generozitate, dar asta a pornit de la el nu de la mine. Atunci am făcut Fundația și toate proiectele pe care le-am derulat în principal au fost prin Fundație. În anul 2000 începusem cu proiectul Euroart pe care l-am câștigat. Atunci am înființat și Asociația asta a meșterilor căreia i-am zis Academia de Artă Tradițională și Meserii Maramureș, ARTEM. Prima dată au fost 36 de meșteri care au venit, pe urmă s-au tot înmulțit. Mai târziu, în anul următor, am înregistrat marca asta. Ce am făcut cu oamenii?! Eram la început, oamenii nu știau să stabilească un preț, nu știau să se prezinte și atunci am făcut cursuri cu ei prin diverse proiecte, am făcut târguri, i-am trimis și în alte părți ale lumii să se prezinte, site-ul Fundației a fost foarte important. Pe urmă am zis, ce știu oamenii ăștia să facă e bine, dar trebuie să aibă un viitor arta tradițională și atunci am început o colaborare. Am invitat prima dată în Maramureș profesori de la Facultatea de Arte și Design din Cluj, de la Artă și Design din București, le-am arătat ce înseamnă Maramureșul. I-am dus pe meșteri să se întâlnească cu ei, au înțeles ce e arta tradițională, au făcut creații multe și de fiecare dată am publicat.

- *Dar cum i-ați găsit pe meșteri?*

- Prin Iuga (soțul) îi știam pe toți, prin Centru desigur, a fost o colaborare foarte strânsă cu Casa de Creație. Am făcut parteneriate pe proiecte. Cei de la Creație umblau mult pe teren, mergeau în fiecare sat, stăteau de vorbă cu ei, îi consiliau, au scos cărțile alea frumoase cu meșterii lemnari. Au fost cercetările lui Tancred Bănățeanu și Nistor, Ortansa Dogaru, care sunt fundamentale. Plus că era și o bogăție. Din experiența mea, vă pot spune că în momentul în care noi am început în anul 2000 erau meșteri mai în vârstă, seniori și aveau ucenici. Ce am constatat eu e că lipsea generația de mijloc, deci era o problemă. De asta noi am insistat, am încercat foarte mult să-i ajutăm să își ia ucenici. De asta am făcut cursuri cu ei, foarte multe cursuri. De exemplu, în 2006 am făcut 2 proiecte, atunci s-a înființat AFCN-ul și am câștigat 2 proiecte, un proiect pe Șurdești și unul pe Băiuț, unde, cu ajutorul celor din comunitate, a fost un experiment foarte interesant. Oamenii știau meserie, dar nu știau cum să se prezinte, să se promoveze. Am făcut cu ei cursuri de contabilitate, de prezentare etc. Prima dată când au venit oamenii, nu au venit cu multă încredere, au venit pentru că le-a zis doamna primar și un domn de la mină. Au venit așa... Și când a fost examenul, e și o mulțumire, o mare mulțumire, aceiași oameni au venit la cravată, la costum, frumos acolo. Plus că pe baza certificatului, câțiva și-au găsit loc de muncă, alții sunt meșteri populari. I-am învățat să stabilească prețul, dar nu noi, ci specialiștii în domeniu în funcție de costul materiei. Am avut diverși consultanți din țară și din străinătate care au lucrat cu noi.

- *Dar ca să păstreze autenticitatea?*

- Asta am încercat tot timpul. Am înregistrat marca. Multe întâlniri am avut cu ei și

le-am explicat cât e de important să aibă marca. Pe urmă să păstreze iar a fost o luptă teribilă să-i ajutăm să facă produse autentice, adevărate. Vedeți, este invazia asta teribilă de *kitsch* de toate felurile, pe urmă a fost lupta între *kitsch* și autenticitate și *kitsch*-ul se vinde mai bine, am avut multe discuții pe tema asta. Asta mi-au spus de multe ori în întâlnirile pe care le organizam.

Prima dată am deschis o galerie de artă la Muzeul de Mineralogie unde oamenii puteau să își vândă produsele. Dar a fost destul de complicat cu păstrarea obiectelor. Am avut colaborări și cu Camera de Comerț.

- *Cum vedeți cultura tradițională azi?*

- Ar trebui să fie oameni dedicați. Noi nu am făcut-o pentru bani. Am făcut-o cu suflet. Meșterii erau îndrumați ce să facă, li se explica cum să facă. Era dl. Alexandru Șainelic la Casa de Creație, el se ocupa de meșteri. Casa de Creație era pe teren foarte mult. De fapt, îi îndrumau cam pe toți, indiferent dacă ar fi meșter sau nu, nu conta.

- *Se păstra mai bine tradiția.*

- Păi așa s-a păstrat. Și atunci încercau să îi promoveze, să îi ajute cât puteau, da oamenii aveau comenzi în sat, era alt tip de economie.

- *Meșterii populari sunt și creatori.*

- Da, dar am mers în limită, trebuie să respecti anumite limite.

- *Care credeți că ar fi rolul meșterilor azi?*

- Este foarte important, dacă ar lucra în cadrul tradiției. Oricum viața merge înainte, nu poți să o oprești în loc, dar tocmai asta a fost și încercarea noastră tot timpul, să pornești de la tradiție și să mergi în cadrul tradiției pe o linie cât de cât acceptabilă. De asta am și lucrat cu diverși specialiști în cadrul cursurilor. Sigur că este o păstrare a identității. Este foarte important ca ei, meșterii populari, să înțeleagă să-și păstreze identitatea, dar trebuie educați totuși. Educația este foarte importantă. Noi am avut cursuri inclusiv despre semnificația simbolurilor și a culorilor. Când vezi o cămașă roz, mov, și se strepezesc dinții. Apropo de cămași, am avut un experiment foarte interesant. La un moment dat am făcut niște cursuri pe sate, a fost un alt proiect, acolo era o doamnă care avea pensiune cu care am lucrat foarte mult și i-am tot explicat cum să păstreze. Eu am zis, dar ea a făcut tot cum a vrut. Peste ani de zile m-am dus din nou la cursuri și doamna mi-a spus: „dna. Iuga, atâta m-am gândit la dvs., că am fost la o nuntă în Budești și toate femeile erau cu cămeși frumoase din bumbac cu modele vechi și eu cu Anuță eram cu cămeși de astea din plastic, și am plâns de rușine”. Și când și-a căsătorit băiatul, i-a făcut o cămașă cum trebuie. Oamenii își dau seama că ai dreptate când le-ai transmis mesajul, dar e o muncă de durată și nu e simplă deloc. O altă doamnă mi-a zis o dată: „acuma dacă dvs. îmi spuneți, îmi dau seama ce prostii am făcut că am spart șatra cu stâlpii frumoși făcuți de tătuca și am făcut de inox”. E foarte important ca să le deschidă cineva ochii, dacă ei acceptă evident. Dar trebuie mers în întâmpinarea oamenilor. Este foarte important să lucrăm cu comunitățile locale.

- *Dacă ar fi să dați o definiție pentru meșterii populari cum i-ați denumi?*

- Creatori, cei care lucrează în cadrul tradiției, fac și transmit mai departe. Deci e simplu pentru mine.

- *Dar meșteșugul? Câteva criterii ca să le îndeplinească ca să fie meșteșug tradițional?*

- Acuma cu utilajele astea noi, probabil că trebuie acceptate, dar și astea într-o anumită limită. Cred încă mult că e foarte importantă memoria gestului, în mână este totuși o adevărată comoară, să știi să lucrezi cu mâinile tale și asta te ajută, te dezvoltă intelectual. Mulți meșteri folosesc mașini de cusut de exemplu, dar dacă preiau modelele vechi și nu folosesc culori stridente, nu este așa de rău. Dar este foarte important să continue modelele care au o semnificație. Și tehnica și semnificația motivului să-l știe.

- *Ce părere aveți despre interesul crescut pentru obiecte tradiționale?*

- E foarte bine. Și când a apărut povestea asta cu cămașa tradițională, noi am făcut concurs de cămeși. Fiica mea este prietenă cu Ioana Cordoneanu care stă la baza întregii mișcări pentru cămașa tradițională. De la ea am preluat ideea acestui fel de concurs. Pe urmă vedeți, este o mișcare acum cu ia tradițională care a fost înscrisă în patrimoniul UNESCO și e foarte important asta.

- *Dar faptul că sunt folosite produsele tradiționale foarte mult și în scop comercial?*

- Acuma oamenii, meșterii, trebuie să și câștige pentru că lucrează. S-au schimbat vremurile, se merge mult și pe mercantil.

- *E importantă cererea acuma, oamenii fac în funcție de cerere.*

- Da, ca și cu casa, ca și cu toate, deci aici este o muncă teribilă. Vedeți munca făcută de arhitecți, au făcut o treabă foarte bună cu modelele de casă pentru fiecare zonă. Dar ascultă cineva?! Nu prea.

- *Meșterii ar avea și ei datoria să-i convingă pe cumpărători să accepte modelele tradiționale?*

- Sigur, au datoria asta și chiar fac.

- *Credeți că meșterii trebuie să fie neapărat din mediul rural? Sau să aibă legătură cu satul?*

- Nu neapărat. Nici eu nu sunt din Maramureș și fac zgărdane și icoane.

- *Dar dvs. ați studiat mult.*

- Da, e adevărat. Dar e important să faci, să reprezinte identitatea nației sale.

- *Mă gândesc la faptul că trebuie să faci ceva care te reprezintă.*

- Da, și să mergi pe fâșia ta. Părerea mea, dar poate fi o părere subiectivă, este că oamenii nu-și cunosc propria identitate. Oamenii conștientizează, își dau seama de propriile valori când văd un interes crescut pentru munca lor, de care nu și-au dat seama. Deci munca asta de conștientizare e foarte importantă. Și asta ar trebui să fie la fiecare comunitate. Că apoi continuă să promoveze singuri. Dar comunitatea trebuie să își asume, meșterii să își asume identitatea, de exemplu dacă sunt meșter din zona Codru, atunci fac cămașă ca în Codru, broderie-n ciur ca în Codru, deci ei trebuie să își asume treaba asta. Ar fi interesant și să studieze cineva influența cercetătorilor asupra oamenilor.

- *Cum vedeți viitorul meșterilor populari și a meșteșugurilor?*

- Fiind trendul așa acum, cred că se revine tot mai mult la tradiție. Stând de vorbă cu oamenii, de exemplu, cu un om din Văleni care face țesături tradiționale, ne spunea că

tot mai mulți tineri vin să comande sumane, cioareci etc. Deci eu cred că este un viitor.

- *Care meșteșug credeți că e cel mai bine reprezentat în Maramureș?*

- Bineînțeles lemnul, reprezentative sunt și covoarele în culori vegetale, vedeți cum s-a dezvoltat și Botiza. Acolo a fost doamna Berbecaru care a avut un rol foarte important, Dumnezeu să o odihnească în pace și pe ea!

- *Dar portul credeți că este la fel de important?*

- Dacă mergeți în Maramureș, vedeți că zadiile se cam pierd, sunt tot mai folosite sugnele de toate felurile. Cămașa va rezista, sugna a luat oarecum locul zadiiei. Codru și Chioar ar trebui să își păstreze poalele acelea frumoase pe care le au acolo. Datorită acestei mișcări extraordinare cu cămașa, ia tradițională va avea un viitor, va rezista.

- *Cât de important ar fi să existe niște legi cu privire la meșterii populari pentru că nu există o legislație?*

- Ar fi foarte important. E foarte important să existe legi de protecție socială.